

Тетяна Кучер

ЕСТЕТИЧНИЙ СМАК ТА СУЧАСНА МОЛОДІЖНА КУЛЬТУРА

У статті розкриваються нові підходи до розуміння естетичного смаку як однієї з найважливіших характеристик особистісного становлення кожної людини, а особливо молоді. Представлено осмислення взаємозв'язку між естетичним смаком та молодіжною культурою, враховуючи особливості розвитку сучасної культури.

Ключові слова: молодіжна культура, субкультура, естетична свідомість, естетичний смак, молодь, густосологія.

Kucher T. *Aesthetically beautiful taste and modern youth culture*

In the article the new going open up near understanding of aesthetically beautiful taste as one of major descriptions of the personality becoming which represents the relation of everybody, and especially youths. In this article the comprehension of intercommunication is presented between aesthetically beautiful taste and youth culture, taking into account the features of development of modern culture.

Keywords: youth culture, subculture, aesthetically beautiful consciousness, aesthetically beautiful taste, young people, gustosologiya.

Кучер Т. А Эстетический вкус и современная молодежная культура

В статье раскрываются новые подходы к пониманию эстетического вкуса как одной из важнейших характеристик личностного становления каждого человека, а особенно молодых. Представлено осмысление взаимосвязи между эстетическим вкусом и молодежной культурой, учитывая особенности развития современной культуры.

Ключевие слова: молодежная культура, субкультура, эстетичное сознание, эстетический вкус, молодежь, густосологія.

Естетичний смак є основою формування естетичної культури молодого покоління. Через процес смакового сприйняття формується ставлення до творів мистецтва, світових шедеврів і кращих зразків виробів народних майстрів. Формування смаків розпочинається змалку, як внаслідок пасивного розглядання зразків “чужої”, так і під час власної творчості. Остання, в більшості випадків, спочатку має на-

слідувальний характер, а потім переростає у власну оригінальну діяльність, коли дитина дорослішає і увиразнює свою манеру через характерні деталі й відтінки відповідно власних нахилів і здібностей.

Наприкінці XIX – початку XX ст. визначна роль естетичного смаку усвідомлювалась у багатьох різновидах мистецтва: у музиці, театрі, живописі, скульптурі, архітектурі. В. Ключевський зазначає: “Тепер людина прагне усвідомлювати і відчувати себе вільною цілісною одиницею суспільства, яка живе для себе. Згідно з цим вона обирає собі, зрозуміло, в межах своїх засобів, обстановку та одяг згідно зі своїми власними смаками і поняттями, своїми поглядами на життя, на людей і на себе. Все, що ми бачимо на сучасній людині і навколо неї, – є її автобіографія і самохарактеристика, так сказати. Мода, загальноприйнятий звичай, загальнообов’язкова пристойність вказують тільки межі особистого смаку” [4, с. 39]. Розуміння естетичного смаку в молодіжній культурі є важливим питанням, а смак однією з найскладніших категорій у системі естетичної науки. Тому питання естетичного смаку є предметом наукового пошуку фахівців у галузі філософії, естетики і етики, психології і педагогіки, культурології.

Мета статті – проаналізувати особливості становлення та функціонування естетичного смаку у культурному полі молодіжної культури.

У контексті нашого дослідження важливу роль відіграє обґрунтування сутності впливу на формування естетичних смаків молоді сучасної масової культури. Оскільки вона має негативну тенденцію “зрівнялівки”, уніфікації особистості, естетичних смаків, яка через засоби масової інформації “тиражується” в молодіжному середовищі. Ця тенденція може підсилюватися певними економічними, політичними та ідеологічними чинниками. Так, масове виробництво при певних умовах веде до “роботизації” працівника; диктаторські, тоталітарні режими шляхом політичного та ідеологічного тиску, переслідуванням інакомислячих нав’язують масам відповідні стандарти поведінки й стереотипи мислення. Водночас у масовій культурі закладені чинники, які діють у протилежному напрямку, викликаючи індивідуалізацію естетичних смаків в молодіжній культурі. Впровадження у виробництво, як і у інші сфери суспільного життя, новітніх, особливо – інформаційних технологій перетворює їх, по суті, у різновиди масової культури, що ставить нові вимоги до працівників, стимулюючи індивідуалізацію їх знань, навичок, смаків.

Крім того, останнім часом виникло чимало соціальних проблем і чинників (тероризм, наркоманія, проституція тощо), що помітно впливають на деформацію смаків. Тенденцію до індивідуалізації естетичних смаків

підсилюють характерні для нашого часу закономірні цивілізаційні процеси і явища. Смакам у цих процесах надається все більшого значення. Природне прагнення людей до краси у житті, побуті, взаємовідносинах, у праці характеризує в сучасних умовах трудової і суспільно-корисної діяльності представників найрізноманітніших професій [2, с. 15].

Епоха Постмодерну дала нам можливість чітко побачити і зрозуміти, що об'єктом і предметом дослідження естетики стали явища поза художні, а це, своєю чергою, відкрило нові можливості самої естетики. Більше того, як зазначив В. Велш, значно частіше естетика використовується поза сферою мистецтва – наприклад, коли говоримо про естетичну поведінку чи естетичний стиль життя [1, с. 77]. Особливість естетики сьогодення проявляється в тому, що вона стає “відкритою” для явищ, що лежать за межами традиційних культурних уявлень. Це ті явища, які отримали друге дихання або формувались разом зі становленням нової епохи. Одним із таких явищ стала молодіжна культура. Саме вона справила значний вплив на “інтелектуальний світ”, саме молодь намагається привести до влади “новий склад інтелектуалів”. Це той випадок в історії, коли соціальні, економічні, політичні, ціннісні негаразди дали поштовх для формування нових культурологічних, філософських, естетичних поглядів на феномен молодіжної культури.

Дефініція “естетичний смак” не є однаковою у різних джерелах, але спільним для них є те, що він є категорією естетичної свідомості, яка відображає емоційне ставлення людини до прекрасного та водночас її естетичний ідеал, естетичні почуття, і є об'єднуючою ланкою між соціальним світом, природою і людиною. З особливою повнотою це виявляється у сутності смаку, що, з одного боку, є інтеграцією суджень про естетичну цінність предмета, пізнання, а з іншого – є переживанням, емоцією, у якій реалізується суб'єктивний стан і індивідуальна неповторність особистості. Н. Волкова зазначає, що естетичний смак – це емоційно-оцінне ставлення людини до прекрасного [2, с. 124]. Авторка виділяє джерела формування естетичних смаків у молоді, до яких відносить художню літературу, музику, образотворче, театральне мистецтво, кіно, природу тощо. На думку Ж. Варганової, Л. Когана, Є. Яковлева естетичний смак – суттєвий компонент структури життєдіяльності людини [7, с. 388]. Н. Мойсєєв, яка вважає, що естетичний смак – здатність оцінювати витвори мистецтва, естетичні явища з позицій естетичних знань і ідеалів [6, с. 428].

Різні визначення естетичного смаку мало чим різняться одне від одного і в основі мають оцінку, раціональну і водночас чутливу природу.

Отже, у сучасних дослідженнях виділяють три рівні естетичних смаків:

– професійно-мистецтвознавчий, притаманний фахівцям у галузі літератури і мистецтва, а також самим літераторам і митцям;

– другий рівень – смаки пересічних громадян із елементами загальної культури і достатньої освіти, які розуміють мистецтво на рівні глядачів;
– до третього рівня належать різного роду побутові, стихійно сформовані та, як правило, не усвідомлені або, у кращому випадку, усвідомлені на духовно-практичному рівні, смаки людей, які не мають мистецтвознавчої освіти та соціокультурної підготовки.

У дослідженні цієї проблеми важливо розрізнити і врахувати філософські та спеціально-наукові аспекти вивчення естетичних смаків. У межах філософії смаки безпосередньо вивчаються естетикою, яка досліджує світоглядні та теоретико-методологічні засади естетичних смаків, їх природу, загальні закономірності їх функціонування та розвитку. Естетика як наука про чуттєве і раціональне пізнання світу, за Л. Виготським, має тісні взаємозв'язки з психологією. Велику увагу загальнофілософським проблемам смаків надає екзистенціалізм (“філософія існування”), оскільки представники цього напрямку надають першорядного значення ставлення людини до навколишнього світу та інших людей в т. ч. естетичному відношенню [1, с. 63].

У зв'язку з цим можна виділити два підходи до пояснення природи естетичного смаку: об'єктивно-нормативний, характерний для давніх цивілізацій, коли він розглядався як своєрідний закон становлення суспільних цінностей у духовному житті й матеріальній культурі та був її єдиним еталоном, і суб'єктивний або емоційно-раціональний, що став характерним для європейської культури нового часу.

З'ясування природи формування різновидів естетичного смаку під дією певних чинників, зокрема на основі літератури, мистецтва, живопису, графіки тощо, з урахуванням досягнень конкретної науки, є предметом дослідження такого напрямку в естетиці, як густосологія (від лат. “gustos” – смак). Густосологія визначає комплексну, системну характеристику основних форм прекрасного в усіх сферах людського буття та їх відображення в естетичних смаках людини [3, с. 17].

Будь-який смак є складним психічним утворенням, що має комплексну природу, тому він “вписується” у загальну структуру особистості, її переконання, моральні погляди, вчинки тощо. Сформовані естетичні смаки впливають на всі сторони життя людини: вибір професії, життєвого шляху; рівень професійної майстерності та формування здібностей і т. ін. Поняття “смак” охоплює велику кількість процесів, які відображають як загальні, так і особливі якості та властивості об'єкта пізнання. Цим поняттям визначається смак до мистецтва, наукової роботи, навчання, художньо-мистецької діяльності, спорту, смак до читання тощо. Естетичний смак – це складне психічне утворення, яке ха-

рактизується стійким спрямуванням уваги, емоційною і розумовою активністю, мотивованою діяльністю тощо [3, с. 60]. Смак як суспільна норма оцінки прекрасного виражає здатність людини сприймати й оцінювати предмети і явища дійсності з точки зору їх естетичної і гуманістичної сутності, яка виступає, з одного боку, засобом регулювання її естетичної діяльності, а з іншого – засобом пізнання прекрасного.

У сучасному світі відбувається постійна зміна розуміння категорії естетичного смаку. Чим “відкритішою” стає естетика сьогодні, тим радикальніші зміни відбуваються у її структурі. Особливо це помітно у молодіжному середовищі, де досліджуваний феномен відіграє ключову роль у формуванні їх внутрішнього світу. Можна пригадати і кантівські антиномії про смак, де, з одного боку, судження про смак є настільки індивідуальними, що жодні доведення не можуть їх заперечити, тобто про смак не сперечаються, а з іншого – у ньому є дещо загальне, що дає змогу його обговорювати [5, с. 61]. Тобто суперечність між індивідуальним і суспільним смаком є взаємозалежною, так само як є взаємозалежні стосунки між батьками та їх дітьми.

Естетичний смак є однією з найважливіших характеристик особистісного становлення, що відображає ставлення кожної людини, а особливо молоді, в процесі її соціалізації. Адже через формування естетичного смаку відбувається відбір та формування власних естетичних цінностей. Для молодіжного середовища, де кожен прагне вирізнитись з-поміж інших, естетичний смак є чи не найактуальнішим. Адже молодій людині, якій властивий естетичний смак, властиве володіння певною завершеністю, не лише зовнішніми (індивідуальними) ознаками, а це, перш за все, говорить про формування її внутрішнього світу. Навіть якщо цей світ повний протесту, боротьби чи апатії. Саме таке поєднання внутрішнього та зовнішнього світів і вибудовує кістяк естетичного смаку молоді людини.

На етапі входження в середовище молодіжної культури, певною мірою відбувається нав’язування естетичного смаку молодій людині. А оскільки становлення особистості – процес тривалий, то значною мірою в процесі формування на особистість впливає комплекс цінностей, які закладені у структуру цього середовища, що і робить молодіжну культуру строкатою. Проте саме формування і вираження естетичного смаку стає інструментом творення унікальності, до якої постійно прагне молодь. І водночас є засобом її об’єктивації, суспільного самоутвердження, адже визнання для молоді людини – це стати “своїм” серед “чужих”.

Розвинений естетичний смак є тим орієнтиром, який стає у пригоді при зіткненні з різноманітною інформацією, навчас сприймати її,

опанувати спілкування на засадах невербальних форм комунікації за допомогою технічних засобів, допомагає не розгубитися в морі інформації та сучасних інформаційних технологій.

Щодо молодіжної культури, про естетичний смак говорять лише з позиції зовнішніх форм прояву, розглядають його як здатність дотримуватись моди, і значною мірою це правомірно. Молодіжна культура побудована на використанні досягнень “високого мистецтва” і це дуже по-постмодерністському, адже вона (молодіжна культура) протиставляє себе традиційній культурі та свідомості, але при тому всьому використовує її ж засоби. Так, з одного боку, молодіжною культурою була сформульована настанова на несприйняття соціальних змін, але з іншого – вона сама постійно стає детонатором змін у різних сферах буття.

Отже, естетичний смак розкриває багатство естетичного відношення людини до світу, відображає її активне прагнення до гармонії, досконалості, краси, ідеалу. З усіх форм суспільної свідомості саме естетичний смак у своїх ціннісних орієнтаціях є найбільш вагомим, адже в період розгортання глобалізаційних та інформаційної революції естетичні пріоритети перемістилися на передній план дійсності.

Література:

1. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте: психол. очерк: кн. для учителя / Лев Семенович Выготский. – М. : Просвещение, 1991. – 90, [2] с.
2. Волкова Н. П. Педагогіка: навч. посіб. / Наталія Павлівна Волкова. – К. : Академвидав, 2007. – 616 с. – (Альма-матер).
3. Естетика: словник / [уклад. : Г. Г. Гуріна; Харк. держ. акад. культури]. – Х., 2005. – 91 с.
4. Ключевский В. О. Исторические портреты: деятели исторической мысли / Василий Осипович Ключевский. – М. : Правда, 1990. – 624 с.
5. Кант И. Основы метафизики нравственности; критика практического разума; метафизика нравов / Иммануил Кант. – СПб. : Наука, 2007. – 526 с. – (Серия “Слово о сущем”, Т. 10).
6. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка: навч. посіб. / Неля Євстихіївна Мойсеюк. – К. : ВАТ “КДНК”, 2001. – 608 с.
7. Яковлев Е. Г. Эстетический вкус как категория эстетики / Евгений Георгиевич Яковлев. – М. : Знание, 1986. – 64 с.

***Рецензент:** доктор філософських наук, професор кафедри філософії НУВГП О. П. Наконечна*